

Michael Tracy: Agriculture in Western Europe, Crisis and Adaptation since 1880. Jonathan Cape, 1964, 415 sider, 55 sh.

I denne bog giver forfatteren en analyse af europæisk landbrug og fire europæiske landes landbrugspolitik i de tre lange »kriseperioder«, europæisk landbrug har været ude for i de snart halvfems år, bogen omhandler. De fire lande, det drejer sig om, er England, Frankrig, Tyskland (for efterkrigsårene dog Vesttyskland) og Danmark.

Forfatteren inddeler sin bog på en yderst systematisk måde; for hver af de tre perioder, d.v.s. årrækkerne ca. 1875-95, ca. 1929-39 og ca. 1950-63, gives først en almindelig oversigt og derefter fire kapitler, et om hvert af de fire nævnte lande. Dog er der i en sidste del hertil føjet tre kapitler om *International Aspects*; disse er i praksis alene en udvidelse af oplysningerne om den sidste efterkrigstid. Endelig er der en *Conclusion*, kort, men god.

På baggrund af en beskrivelse af, hvad der er sket, og hvilken politik, der er blevet anvendt, gives en analyse af sammenhængen mellem den tekniske udvikling (jernbanerne i første periode, landbrugsmaskinerne og nye metoder i sidste periode), det økonomiske milieu (stagnation i den mellemste periode, ekspansionen i den sidste), de økonomiske følger (lave priser, relativ forarmelse af landbrugerne), de politiske indgreb (told, importregulering, »ordninger«, slusepriser etc.), og produktionsændringerne, den manglende tilpasning og de dermed følgende større vanskeligheder med at ophæve de politiske beskyttelsesforanstaltninger.

Analysen af disse problemer forekommer mig at være den bedste, jeg har set. Vi står over for et fortrinligt stykke økonomisk historie og samtidigt en fint gennemført økonomisk analyse.

Valget af de fire lande er rimeligt; det giver tre forskellige adfærdsmønstre. I begyndelsen (d.v.s. i første periode) fulgte Danmark og England begge den frie handels principper, men med forskellig følge. I England ekstensiveredes landbruget. Man

havde mange store gårde, anvendte fremmed arbejdskraft og havde en industri, der kunne absorbere arbejdskraften for landbruget. I Danmark førte det til intensivring (kvægavl). Her var en stor del af arbejdskraften fast omkostning (familien), og der var intet alternativ i byerne, — men nok i USA, en side af sagen, Tracy ikke har særligt øje for. I Tyskland og Frankrig beskytter man det hjemlige agerbrug, bevarer dermed den eksisterende struktur og får et »gammeldags« landbrug. Særligt i Tyskland er det det korndyrkende øst (Junkerne), der opnår beskyttelse.

Og så følger da årti efter årti med vanskeligheder. Beskyttelse fører til for folkerige landbrug, for mange og for små landbrug, uegnede til anvendelse af moderne teknik. Og den enkelte ejendoms sammenlægning af de mange spredte jordstykker, der jo endnu er så karakteristiske for store dele af fransk og tysk landbrug, foregår langsomt.

Det er selvsagt ikke hensigten her at genfortælle bogens indhold, kun at understrege, hvordan endog meget gamle indgreb præger udviklingen den dag i dag. Overalt synes tilpasningsprocesserne i landbruget at tage længere tid end andet steds.

Med rette fremhæver forfatteren, at tilpasningen er foregået hurtigst i Danmark, der i det hele taget fremhæves på de andre landes bekostning. Det er dog ikke vor seneste subsidiepolitik, der roses. Det er utvivlsomt rigtigt, at meget ville have set anderledes ud, om Tyskland og Frankrig havde gjort som vi. For os havde det nu næppe været nogen fordel. Vor lykkelige udgang af den første kriseperiode skyldes vel ikke mindst kombinationen af det engelske landbrugs extensivering og det tyskes og franskes ineffektivisering. Vi, der nu så regelmæssigt klager over de andres protektionisme, skal ikke helt glemme, at vort landbrug også engang har haft gavn af de andres indgreb.

Bogen er god at få forstand af. Løsningen af disse problemer ligger langt ude i fremtiden. Er der noget område, hvor man har handlet på kort sigt og bundet sig så

Michael Tracy: Agriculture in Western Europe, Crisis and Adaptation since 1880. Jonathan Cape, 1964, 415 sider, 55 sh.

I denne bog giver forfatteren en analyse af europæisk landbrug og fire europæiske landes landbrugspolitik i de tre lange »kriseperioder«, europæisk landbrug har været ude for i de snart halvfems år, bogen omhandler. De fire lande, det drejer sig om, er England, Frankrig, Tyskland (for efterkrigsårene dog Vesttyskland) og Danmark.

Forfatteren inddeler sin bog på en yderst systematisk måde; for hver af de tre perioder, d.v.s. årrækkerne ca. 1875-95, ca. 1929-39 og ca. 1950-63, gives først en almindelig oversigt og derefter fire kapitler, et om hvert af de fire nævnte lande. Dog er der i en sidste del hertil føjet tre kapitler om *International Aspects*; disse er i praksis alene en udvidelse af oplysningerne om den sidste efterkrigstid. Endelig er der en *Conclusion*, kort, men god.

På baggrund af en beskrivelse af, hvad der er sket, og hvilken politik, der er blevet anvendt, gives en analyse af sammenhængen mellem den tekniske udvikling (jernbanerne i første periode, landbrugsmaskinerne og nye metoder i sidste periode), det økonomiske milieu (stagnation i den mellemste periode, ekspansionen i den sidste), de økonomiske følger (lave priser, relativ forarmelse af landbrugerne), de politiske indgreb (told, importregulering, »ordninger«, slusepriser etc.), og produktionsændringerne, den manglende tilpasning og de dermed følgende større vanskeligheder med at ophæve de politiske beskyttelsesforanstaltninger.

Analysen af disse problemer forekommer mig at være den bedste, jeg har set. Vi står over for et fortrinligt stykke økonomisk historie og samtidigt en fint gennemført økonomisk analyse.

Valget af de fire lande er rimeligt; det giver tre forskellige adfærdsmønstre. I begyndelsen (d.v.s. i første periode) fulgte Danmark og England begge den frie handels principper, men med forskellig følge. I England ekstensiveredes landbruget. Man

havde mange store gårde, anvendte fremmed arbejdskraft og havde en industri, der kunne absorbere arbejdskraften for landbruget. I Danmark førte det til intensivring (kvægavl). Her var en stor del af arbejdskraften fast omkostning (familien), og der var intet alternativ i byerne, — men nok i USA, en side af sagen, Tracy ikke har særligt øje for. I Tyskland og Frankrig beskytter man det hjemlige agerbrug, bevarer dermed den eksisterende struktur og får et »gammeldags« landbrug. Særligt i Tyskland er det det korndyrkende øst (Junkerne), der opnår beskyttelse.

Og så følger da årti efter årti med vanskeligheder. Beskyttelse fører til for folkerige landbrug, for mange og for små landbrug, uegnede til anvendelse af moderne teknik. Og den enkelte ejendoms sammenlægning af de mange spredte jordstykker, der jo endnu er så karakteristiske for store dele af fransk og tysk landbrug, foregår langsomt.

Det er selvsagt ikke hensigten her at genfortælle bogens indhold, kun at understrege, hvordan endog meget gamle indgreb præger udviklingen den dag i dag. Overalt synes tilpasningsprocesserne i landbruget at tage længere tid end andet steds.

Med rette fremhæver forfatteren, at tilpasningen er foregået hurtigst i Danmark, der i det hele taget fremhæves på de andre landes bekostning. Det er dog ikke vor seneste subsidiepolitik, der roses. Det er utvivlsomt rigtigt, at meget ville have set anderledes ud, om Tyskland og Frankrig havde gjort som vi. For os havde det nu næppe været nogen fordel. Vor lykkelige udgang af den første kriseperiode skyldes vel ikke mindst kombinationen af det engelske landbrugs extensivering og det tyskes og franskes ineffektivisering. Vi, der nu så regelmæssigt klager over de andres protektionisme, skal ikke helt glemme, at vort landbrug også engang har haft gavn af de andres indgreb.

Bogen er god at få forstand af. Løsningen af disse problemer ligger langt ude i fremtiden. Er der noget område, hvor man har handlet på kort sigt og bundet sig så

langt, er det her. Hvad man tror skulle være kriseforanstaltninger, binder og skader årtier fremover. Denne bog skulle gøre det lettere at nærme sig fornuftige og akceptable ordninger.

Den efterlader også et indtryk af, at disse problemer må løses ad international vej, i alt fald for en gruppe lande, f.eks. OECD-landene. Nationale interesser vil ellers næppe kunne overvindes. De lande, der – som Danmark indtil 1961 – følger en linie, der ville have været relativt fornuftig, hvis den var blevet fulgt af alle, straffes, når andre ikke følger den. Indirekte giver bogen også et indtryk af, hvilke umådelige muligheder for højnelse af levestandarden for os alle, der ligger foran os, hvis det lykkes at løse landbrugets problemer, at få arbejdskraften flyttet bort, strukturproblemerne løst, skabt landbrug af passende størrelse, anvendt tilstrækkelig kapital etc.

*Kjeld Philip**

* Professor ved Københavns Universitet, dr. oecón.

J. R. Hicks: The Theory of Wages, Macmillan & Co. Ltd., London 1964, 2. udg., 388 sider, 35 sh.

Denne bog er et genoptryk af 1. udgaven fra 1932 suppleret med Shove's anmeldelse fra 1933, et par af Hicks' artikler om samme emne fra 30'erne samt et langt efterskrift af forfatteren.

Når man tager i betragtning, at fordelingsteorien i mange år var næsten negligeret, men til gengæld i den sidste halvsnedes år har oplevet en renæssance, og når man tillige husker, at den i moderne fordelingsteori (og dermed sammenhængende vækstteori) så ofte benyttede *substitutionselasticitet* indførtes af Hicks i 1932-bogen, tør man roligt sige, at et genoptryk er velkomment. Neoklassisk fordelingsteori er i de senere år videreført og stærkt udviklet i Cambridge (NB: Mass.!) og et væsentligt grundlag har netop været Hicks' bog – såvel som Allen & Hicks artiklerne i *Economica* i 30'erne og *Value and Capital* fra 1939.

I 1. del behandles det frie marked, d.v.s. teorien om efterspørgslen efter arbejdskraft som bestemt ved grænseproduktiviteten. Det er lærerigt at bemærke sig den række af modifikationer og tilføjelser til det enkle postulat (løn lig grænseprodukt gange pris), som blev føjet på af Hicks. Der kan være en tendens til at gå for let hen over disse modifikationer, og i så henseende er Hicks' fremstilling en løftet pegefinger. Mange af disse kommentarer virker helt moderne, hvilket naturligvis ikke hindrer, at visse afsnit virker (og er) forældede. Det gælder i hvert fald kapitlet om arbejdsløshed, hvor der siges en masse klogt og rigtigt, men som dog set med vore øjne virker forældet. Det er besynderligt, at Hicks, så vidt man kan bedømme efter hans egne kommentarer, ikke synes at føle dette. Selv om klassisk og neoklassisk teori i disse år får ny – ofte berettiget – anerkendelse, har 1936 dog alligevel sat uudslettelige spor. 1. del ender op med det generelle fordelingsproblem, hvorom mere nedenfor.

2. del bevæger sig fra den mere rendyrkede økonomiske teori med hertil hørende modifikationer over i en institutionelt præget beskrivelse af løndannelsen. Det forekommer herunder historisk betragtet uheldigt, at Zeuthen's bog udkom i samme år som Hicks'. Hver af dem ville have haft udbytte af den anden. I kraft af tidsskrifternes stærkt voksende betydning sammenholdt med den ikke mindre stærkt voksende internationale kommunikation mellem økonomer ville formentlig i dag et successivt forløb i forskningen (ctr. det simultane) være mere sandsynligt.

Samtidig med de mange, fra neo-klassisk teori kendte, mikro-økonomiske ræsonnementer indgår i Hicks' fordelingsteori en henvisning til substitutionselasticiteten. Denne elasticitet bunder også i et rent mikroøkonomisk ræsonnement og kan fortolkes således: Hvis lønnen i en given sektor stiger, vil man i denne sektor substituere over mod realkapital. Heraf følger, at sektorens samlede lønsum kan vokse eller aftage relativt til sektorens samlede (netto) produktion. Set fra et fordelings synspunkt